

Brand audit Oostende: wie zijn de grootste vervuilers?

Welk afval vervuult de prachtige stranden van Oostende? En wat moeten de producenten van dat afval doen om het massale zwerfvuil aan de Vlaamse kust te voorkomen? Dat is wat we samen met Fair Resource Foundation en City to Ocean gingen onderzoeken, door middel van een merkaudit van de bergen afval die op deze zandstranden te vinden zijn.

Merkaudits: wat hebben we gedaan?

Over de hele wereld worden merkaudits uitgevoerd door duizenden vrijwilligers en organisaties met het gezamenlijke doel de verantwoordelijkheid terug te schuiven naar waar deze thuishoort: bij de feitelijke vervuilers, de producenten en verkopers van het afval dat in ons milieu terechtkomt.

In Oostende hoef je niet ver te zoeken om zo'n audit uit te voeren. Deze zomer vond Proper Strand Lopers tijdens hun dagelijkse schoonmaakbeurt van een uur maar liefst 4.000 liter afval op iets meer dan een uur tijd. Dit trieste nieuws ging terecht viral op sociale media. Hoe is het mogelijk dat we zoveel afval op onze stranden en in zee laten belanden?

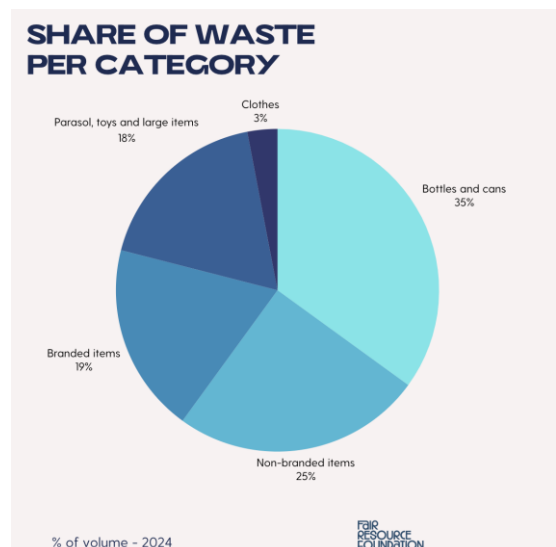
Om te bepalen waar dit afval vandaan kwam, verzamelden we een monster van de hoeveelheid zwerfvuil voor een dag om de inhoud ervan te ontleden. Het was een dag op het einde van het seizoen (28 augustus) waar we toch nog 450 liter verzamelden om te analyseren.

Hoe zag deze berg met afval eruit?

Om deze vraag te beantwoorden hebben we het afval per categorie voorgesorteerd, zodat we een globaal beeld krijgen waaruit het bestaat:

- PET-flessen en blikjes: 160 liter (35%)
- Geen merkverpakking: 110 liter (waarvan 0,5 L sigarettenpeuken) (25%)
- Overige merkartikelen: 85 liter (19%)
- Parasols, speelgoed en grote voorwerpen: 80 liter (18%)
- Kleding: 15 liter (3%)
- Totaal: 450 liter

Het volumeaandeel van plastic flessen en blikjes komt overeen met de algemene trend in België. Samen vertegenwoordigen ze ongeveer 35% van het zwerfvuil.

Wie zijn de grootste vervuilers van de stranden in Oostende?

Coca-Cola, Unilever and Lidl zijn de “winnaars”

Van wie is het afval dan? Figuur 1 toont de twintig grootste vervuilers in itemeenheden:

- Coca-Cola (merken zoals Coca-Cola, Fanta, Fuze Tea, Innocent, Minute Maid en Sprite)
- Unilever (meestel merken van ijsjes: Calippo en Cornetto)
- Lidl

Coca-Cola en **Unilever** staan beide in de top 10 van vervuilers in de internationale merkaudit van Break Free From Plastic. Dit is al jaren, ondanks de campagnes van de merken om hun imago op te schonen. Van de ‘Recycle me’-campagne van Coca-Cola tot de controversiële groene beweringen van Unilever over recycleerbaarheid en biologische afbreekbaarheid, de twee groepen lijken eerder te willen investeren in marketingcampagnes dan in daadwerkelijke oplossingen om zwerfafval aan te pakken (d.w.z. door statiegeldsystemen, het terugdringen van het aantal wegwerpverpakkingen, ...). Wat wereldwijd geldt, geldt ook overal in België: Coca-Cola stond eerder dit jaar al op het podium van de Brand Audit die City to Ocean in het Brusselse kanaal uitvoerde.

Interessant is dat de **supermarkten in België** (Lidl, Colruyt, Aldi, Carrefour, Albert Heijn, Delhaize en Intermarché) de eigenaren zijn van de merken die 20% van alle merkaafval vertegenwoordigen die we tijdens de audit in Oostende hebben aangetroffen. Zij zijn dubbel verantwoordelijk: als producent van de verpakkingen, maar ook als verkooppunt. Toch blijft het aantal initiatieven in België om de verpakkingen in supermarkten te verminderen beperkt tot een paar weinig overtuigende experimenten en pilots. Onze, met dezelfde partners, eerder uitgevoerde #EndDoublePackaging-campagne benadrukt dit gebrek aan concrete actie van supermarkten.

Let op: bij een merkaudit heeft niet elk afvalproduct voldoende zichtbare branding om te kunnen worden gekoppeld aan een specifieke producent of retailer. Of het nu komt doordat de etikettering vervaagd is door langdurige blootstelling aan de elementen, of omdat het product simpelweg geen merk draagt.

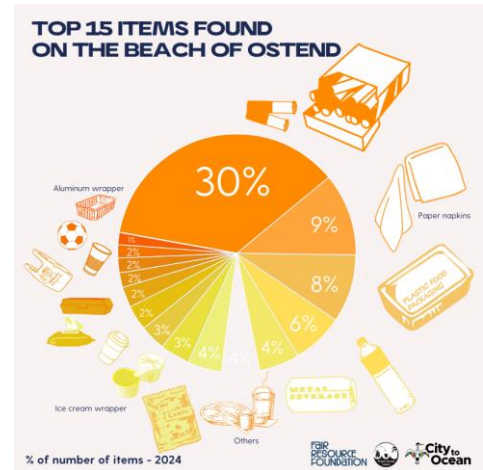
Waaruit bestaat het afval?

Plastics vertegenwoordigen **40% van al het gevonden zwerfvuil** (in eenheden). Naast de voor de hand liggende plastic flessen vonden we dienbladen, voedselcontainers, drinkbekers, rietjes, fruit- en groentenetten, allemaal begraven in het zand en aangespoeld op de vloedlijn. Dit heeft catastrofale gevolgen voor het lokale ecosysteem en onze gezondheid. Het zwerfvuil vervalt tot microplastics die in het zand en in de zee terechtkomen, door dieren worden opgegeten, en in ons voedsel en lichaam terechtkomen. Verschillende onderzoeken luiden de alarmbel over de aanwezigheid van deze

microplastics in het menselijk lichaam (placenta, hersenen, bloed), en we staan nog maar aan het begin van de ontdekking van het schadelijke effect dat ze hebben op onze gezondheid.

Naast plastic worden ook **papieren voorwerpen** (bekers, rietjes, kartonnen dienbladen) steeds vaker in het zwerfvuil aangetroffen. Hoewel beter dan plastic als het gaat om vervuiling (d.w.z. geen microplastic, betere afbreekbaarheid van het

materiaal), heeft de productie van op papier gebaseerde verpakkingen nog steeds een grote negatieve impact op het milieu (EEB, 2023), inclusief gevolgen zoals ontbossing, waterschaarste en verlies aan biodiversiteit. Hoewel de overstap van plastic naar papier kan bijdragen aan minder plasticvervuiling, is het simpelweg niet zo milieuvriendelijk als preventie. De ontbossing groeit snel in Europa (Zweden, Finland) en Zuid-Amerika (Brazilië) als gevolg van de groeiende vraag naar papieren verpakkingen. De pulpproductie – die alleen al in Brazilië wordt gebruikt voor de productie van kartonnen verpakkingen – beslaat 7,2 miljoen hectare – tweemaal zo groot als in België. Bovendien bevatten de meeste papieren artikelen voor voedselverpakkingen nog steeds een plastic voering, wat betekent dat we eigenlijk nog steeds plastic in ons milieu uitstoten.

Wat ook weerzinwekkend is, is dat het afval dat we tegenkomen altijd hetzelfde is: plastic afval zoals voedselcontainers en individuele wikkels, en dezelfde kartonnen bekertjes en bakjes. Of het nu aan de Vlaamse kust is of in de Brusselse kanalen. Op enkele variaties na – sigarettenpeuken en papieren servetten werden minder aangetroffen in het Brusselse kanaal – is het keer op keer hetzelfde afval. Dezelfde verpakking, door dezelfde producenten op de markt gebracht. Het wordt tijd dat die producenten verantwoordelijk worden gehouden.

Van observatie tot actie: België, doe de verantwoordelijke betalen!

Het identificeren van het probleem is een goed begin, maar we hebben concrete acties nodig van producenten en van de regionale en federale overheden om het op te lossen. Er bestaan al veel oplossingen om de afvalberg die ons milieu en onze gezondheid bedreigt, terug te dringen. En nee, deze oplossingen houden niet op bij het vragen van consumenten om zich verantwoordelijker te gedragen als het om zwerfvuil gaat.

Hieronder noemen en lichten wij enkele van de vele mogelijkheden toe om zwerfafval terug te dringen.

Aanpak van de meest voorkomende stukjes afval

Sommige maatregelen kunnen rechtstreeks op specifieke producten worden toegepast, in volgorde van het aantal stuks dat tijdens de merkaudit werd geïdentificeerd:

- **Sigarettenpeuken - 30% van het zwerfvuil:**

- **Voltooi het Interregionaal Samenwerkingsakkoord inzake REP en zwerfvuil**, zodat sigarettenproducenten eindelijk de kosten betalen voor het opruimen van tabaksproducten in zwerfvuil.
 - **Let op:** deze overeenkomst zou vanaf januari 2023 van kracht moeten zijn;
- **Gebruik de SUP-belasting** uit bovengenoemde overeenkomst om de plaatsing van meer asbakken op kritische plekken te financieren en meer bewustzijn rond het onderwerp te creëren;
- **Plastic sigarettenfilters verbieden** om een deel van de enorme milieueffecten van sigaretten (toxines, niet-afbreekbaarheid) te verminderen;

- **Plastic flessen en blikjes - 10% van het zwerfvuil (35% in volume):** voer een statiegeld van € 0,25 in op plastic flessen en blikjes. Deze oplossing heeft zijn effectiviteit bewezen in 16 andere Europese landen en zal vanaf 2029 verplicht zijn in Europa. Statiegeld kan tot 90% van de hoeveelheid statiegeldhoudende verpakkingen in het zwerfafval verminderen.

- **Papieren servetten - 9% van het zwerfvuil:** introductie van een “on demand”-systeem binnen de HORECA, zodat consumenten niet automatisch 20 servetten krijgen voor één maaltijd.

- **Plastic voedselverpakkingen - 8% van het zwerfvuil:**

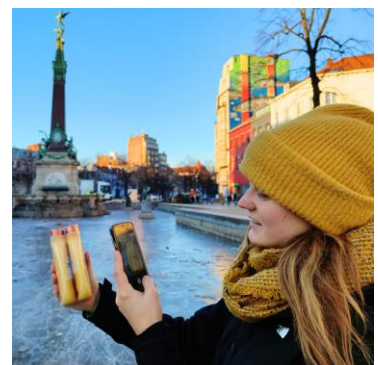
- **De federale belasting op plastic drankverpakkingen** voor eenmalig gebruik uitbreiden naar alle plastic voedselverpakkingen om producenten te stimuleren de hoeveelheid wegwerpartikelen die op de markt wordt gebracht te verminderen en te investeren in herbruikbare systemen;
- **Voltooi de Interregionale Samenwerkingsovereenkomst inzake REP en zwerfvuil** op interregionaal niveau, zodat de kosten voor het opruimen van zwerfvuil in plastic voedselverpakkingen worden gedragen door de producenten ervan, in plaats van door vrijwilligers of gemeenten.
 - **Let op:** dit is een vereiste uit de Europese Single-Use Plastic Richtlijn die al sinds januari 2023 in België omgezet zou moeten worden;
- **Verbod op verpakkingen van de meeste groenten en fruit:** andere landen zoals Frankrijk en Luxemburg hebben al grote stappen gezet in het uitfasen van het plastic dat wordt gebruikt om groenten en fruit te verpakken. Uit onderzoek blijkt (WRAP, 2022) dat dit soort verpakkingen vaak onnodig is en alleen gebruikt wordt om meer producten te verkopen. Het wordt tijd om ze uit te pakken.

○

Algemene oplossingen: eerder voorkomen dan opruimen

Naast deze specifieke oplossingen per afvalstroom hebben we ook een meer algemene benadering van verpakkingen nodig om deze te verminderen, te herdenken en opnieuw te gebruiken, in plaats van op te ruimen wanneer het afval is geworden en in de natuur terecht komen. Enkele oplossingen voor België zijn onder meer:

- **Bewustmaking van het meldpunt voor oververpakkingen beheerd door Fost Plus2;** Hoewel Fost Plus in haar nieuwe erkenning (art. 35) de opdracht heeft gekregen om dit contactpunt te verbeteren (art. 35), lijkt er geen bijkomende communicatiecampagne gelanceerd te zijn. Daarom hebben wij de campagne #EndDoublePackaging gelanceerd;

- **Prioriteit geven aan preventie en hergebruik** om te voorkomen dat verpakkingen in de eerste plaats afval worden. Er werden **slechts 2 herbruikbare artikelen gevonden onder de 1400 individuele artikelen** die in de merkaudit werden geteld. Artikelen voor eenmalig gebruik belanden per definitie in het zwerfvuil.
- Regionale overheden moeten ervoor zorgen dat producenten, supermarkten en federaties (Fost Plus, Comeos en Fevia) prioriteit geven aan de ontwikkeling van verpakkingsvrije oplossingen en oplossingen voor hergebruik. Projecten als ‘Circulair Wallonië’ of ‘Green Deal Anders Verpakt’ zijn een goed begin, maar als er net zoveel zou worden geïnvesteerd in preventie en hergebruik als er nu wordt geïnvesteerd in nieuwe (chemische) recyclingoplossingen, zou België een stuk verder zijn in de transitie naar Circulair Economie;
- **Verbod op het gebruik van groene claims zoals ‘Planet Safe Plastic’**. Producten met deze labels eindigen nog steeds als afval in de natuur en kunnen het ongewenste neveneffect hebben dat consumenten zich minder bewust worden van de potentiële schadelijke gevolgen van hun afval.

Zowel Vlaanderen als Wallonië vermelden in hun nieuwe regeerakkoord het principe ‘de vervuilers betalen’, maar helaas zonder concrete maatregelen. Samen met deze merkaudit bieden we beide overheden een lijst met duidelijke acties die zij kunnen en moeten ondernemen om het probleem op te lossen.

Regeringen moeten actie ondernemen en producenten hun verantwoordelijkheid laten nemen voor het afval dat zij creëren. Laten we eindelijk onze focus verleggen van het opruimen van de bergen afval die in de natuur terechtkomen, naar het voorkomen dat kostbare materialen überhaupt afval worden. Het is tijd om de kraan dicht te draaien.

1 We volgden de methodologie van Break Free from Plastic en dienden deze merkaudit in voor hun jaarverslag (en namen ook niet-plastic categorieën op).

2 Fost Plus is de Belgische producentenorganisatie van huishoudelijk afval. Zij is namens producenten en retailers verantwoordelijk voor het verbeteren van de circulariteit en milieuvriendelijkheid van verpakkingen voor haar leden.